
Pääkirjoitus

Prologi – puheviestinnän vuosikirja 2020

4–7

<https://doi.org/10.33352/prlg.99922>

Koronan kohtaamat

Kun tammikuussa käynnistimme tieteellisen vuosikirjan toimitustyön, emme arvanneet millaisessa tilanteessa pääkirjoitusta loppuvuodesta 2020 kirjoittaisimme. Suomessa ja maailmalla eletään COVID 19 -viruksen toista aaltoa. Vuorovaikutuksen näkökulmasta koronapandemian vaikutukset ovat ilmeiset. Ihmisten välisen sekä erilaisten ryhmien ja yhteisöjen vuorovaikutuksen muodot ovat muuttuneet lyhyessä ajassa merkittävästi. Jotta pandemia voitaisiin hillitä, ihmisiä on suositeltu rajoittamaan sosiaalisia kontakteja ja pitämään turvaväliä muihin. Kasvomaskipakko tai -suositus on voimassa lähes kaikkialla. Niillä aloilla, joilla etätö ja -opiskelu on mahdollista, on siirrytty paljolti verkkovälitteisyyteen. Kaikki tämä näkyy ja tuntuu vuorovaikutuksessa – haasteina ja mahdollisuuksina.

Lukuisista vuorovaikutukseen kohdistuvista rajoitteista huolimatta – tai ehkä juuri niiden vuoksi – ihmisten kohtaamisen arvo on konkretisoitunut. On havahduttu siihen, millainen merkitys arkeemme kuuluvilla vuorovaikutussuhteilla ja niiden ylläpitämisellä on hyvinvoinnille, turvallisuudelle ja ammatilliselle identiteetille. Pandemia heijastuu esimerkiksi vuorovaikutuksessa toteutuvan tuen tarpeessa ja tavoissa lisääntyneenä armollisuutena sekä

yhteisyyden kokemisena. Koska kuormittuneisuus, uupumus, yksinäisyys ja huoli sekä omasta että läheisten terveydestä ovat todellisia kokemuksia pandemia-aikana, herkkyys kuunnella ja huomioida toinen toisiamme on lisääntynyt. Myös ymmärrys vaikkapa kasautuvan työmäärän tuottamista paineista on kasvanut. Toisaalta, toiseutta ja ulkopuolelle sulkemista koetaan esimerkiksi silloin, kun viestintä ja tiedottaminen on puutteellista. Tarvitaan myötätuntoa itseä ja toisia kohtaan sekä rohkeutta toimia oman ja toisten hyvinvoinnin parhaaksi.

Niin ikään vuorovaikutusteknologian käyttö on kasvanut räjähdysmäisesti, mikä on lisännyt vuorovaikutusosaamisen vahvistamisen tarpeita. On tarpeen ymmärtää ja osata vedota vuorovaikutuksessa tapahtuvaan vastuullisuuteen ja dialogisuuteen esimerkiksi silloin, kun kouluttaja, opettaja, kollega, esimies tai opiskelija katsoo ihmisten kasvojen sijaan ruudulta tunnista toiseen mustia nimilaatikoita. Viestinnän ja vuorovaikutuksen haasteiden ja mahdollisuuksien keskellä niin alan opetuksen kuin tutkimuksen merkitys korostuu. Vaikka viestintävälineet tai -kanavat haastavat totuttuja vuorovaikutuskäytäntöjä, ne eivät sellaisenaan tuota heikompaakaan vuorovaikutusta. On tärkeää kertoa, ilmentää ja tutkia, kuinka esimerkiksi

etäyhteydessäkin saadaan aikaan lähellä ole-
misen vaikutelma. Osallisuuden ja yhteen-
kuuluvuuden kokemus rakentuu välittävän ja
innostavan ilmapiirin ja toimintatapojen myö-
tävaikutuksella.

Tämä julkaisu on järjestyksessään kuudestoista Prologi. Huolellisen ja korkeatasoisen tieteellisen arviointiprosessin tuloksena julkaisu tarjoaa jälleen monipuolisesti vuorovaikutusta eri konteksteissa tarkastelevia tieteellisiä artikkeleita, näkökulmia ja puheenvuoroja. Käsillä olevassa vuosikirjassa on kaikkiaan kolme vertaisarvioitua tieteellistä artikkelia. Lisäksi julkaistaan kolme näkökulma-artikkelia, kaksi vuorovaikutuksen tutkimuksen päivillä pidettyä keynote-puheenvuoroa, kaksi väitöstilaisuuden lektiota sekä kirja-arvio. Perinteeksi on muodostunut julkaista myös Prologos ry:n myöntämän Vuoden vuorovaikutusteko -kunniamaininnan saajan puheenvuoro.

Ensimmäisessä vertaisarvioidussa artikkelissa Lotta Kokkonen ja Jonna Koponen tutkivat yrittäjien verkostoitumiseen liittyvää vuorovaikutusosaamista. Vaikka vuorovaikutusosaamista eri konteksteissa ja ammattialoilla on tutkittu runsaasti, ei ilmiötä ole juurikaan tutkittu yrittäjien verkostoitumisen näkökulmasta. Kuitenkin, luovuuden ja innovatiivisuuden lisäksi kansainvälisessä kilpailussa menestymään pyrkiviltä yrittäjiltä edellytetään monipuolisia verkostoitumisen taitoja. Kirjoittajat nostavat tulosten perusteella esille erityisesti sisällön hallinnan merkityksen (business related competence and resources) yrittäjien verkostoitumisessa tarvittavassa vuorovaikutusosaamisessa.

Toisessa vertaisarvioidussa artikkelissa Marjut Männistö ja Anne Laajalahti tutkivat, mitkä tekijät edistävät ja mitkä estävät suomea toisena kielenä puhuvien ulkomaalaistaustaisten

korkeasti kouluttautuneiden henkilöiden osallisuuden rakentumista kotoutumiskoulutuksen työelämäjaksolla. Tulokset osoittavat, että osallisuuden rakentumista edistävät ja estävät tekijät, esimerkiksi tuki tai sen puute ja yhdessä tekeminen tai etäisyyden ottaminen, liittyvät yksilöön itseensä, työyhteisön muihin jäseniin sekä vuorovaikutukseen työyhteisössä. Ne ulottuvat myös kotoutumiskoulutusta ja työelämäjaksoja tarjoavien organisaatioiden rakenteisiin ja käytänteisiin. Tekijät tuovat esille sen, että mikäli osallisuuden rakentumista halutaan kehittää, täytyy huolellisesti selvittää, missä osallisuuden rakentumista edistävät ja estävät tekijät sijaitsevat.

Kolmannessa vertaisarvioidussa artikkelissa Venla Kuuluvainen, Ira Virtanen, Lassi Rikkonen ja Pekka Isotalus tutkivat parasosiaalista kohtaamista immersiiivisessä virtuaaliympäristössä. Tutkijat pyrkivät selvittämään, miten vieraan ihmisen kohtaaminen vaikuttaa katsojan ahdistuksen tunteisiin ja millaisia käsityksiä vieraasta syntyy valokuvan ja myöhemmin virtuaalidokumentin katsomisen jälkeen. Tutkimuksen osallistujat katsoivat dokumentin henkilöstä, jonka luokse he myös VR-lasien avulla pääsivät päivälliselle. Artikkelin tulokset osoittavat, että parasosiaalinen kohtaaminen vähensi ahdistuksen tunnetta ja lisäsi katsojien myönteistä suhtautumista vieraaseen ihmiseen. Kirjoittajat toteavat, että erilaiset interpersonaaliset tekijät, kuten samanlaisuuden, erilaisuuden tai hyödyllisyyden kokemukset, motivoivat katsojia tutustumaan vieraaseen ihmiseen. He kannustavat jatkossa tutkimaan, miten pysyviä muutoksia parasosiaaliset kohtaukset virtuaaliympäristöissä aikaansaavat.

Kaisa Laitisen näkökulma-artikkeli pohjautuu hänen tuoreeseen väitöstutkimukseensa vuorovaikutusteknologiasta työyhteisössä. Aihe on tällä hetkellä erittäin ajankohtainen ja Laitisen

mukaan hänen tutkimuksensa lisää ymmärrystä teknologiavälitteen vuorovaikutuksen ilmiöistä erityisesti tiimien ja organisaation viestinnällisillä tasoilla. Laitinen tuo esille sen, että teknologian sijaan viestinnän ja vuorovaikutuksen näkökulmat ovat keskeisiä työyhteisössä: vuorovaikutusteknologian merkitys rakentuu ennen kaikkea vuorovaikutuksessa.

Toisessa näkökulma-artikkelissa Tuula-Riitta Välikoski, Debra Worthington, Margarete Imhof ja Shaughan Keaton tarkastelevat matkapuhelinaddiktiota ja sen yhteyttä viestinnälliseen osaamiseen ja sosiaalisten normien noudattamiseen tai rikkomiseen. Artikkelin havainnot pohjautuvat yliopisto-opintojensa alkupuolella olevilta opiskelijoilta kerättyyn kansainväliseen aineistoon. Niiden mukaan matkapuhelinaddiktiolla ja viestinnällisellä osaamisella tai osaamattomuudella ei juurikaan ole yhteyttä, mutta addiktio johtaa sosiaalisten normien rikkomiseen eli puhelimen käyttöön tilanteissa, joissa se ei olisi ollut sopivaa tai oli jopa kiellettyä. Koska älypuhelin käyttötarve samoin kuin jatkuvan tavoitettavissa olemisen tarve on kuitenkin koronapandemian myötä lisääntynyt, näkökulma-artikkelissa nostetaan esiin pohdintaa siitä, onko mahdollista addiktiota enää yhtä helppoa havaita, etenkin kun sosiaaliset normit ovat myös pandemian myötä jonkinasteisessa muutoksessa.

Hannu Okkonen ja Pekka Isotalus tarkastelevat näkökulma-artikkelissaan puheviestinnän opintojakson nykytilannetta yliopistotutkintoihin sisältyvissä kieli- ja viestintäopinnoissa. Tarkastelu pohjautuu syksyllä 2019 puheviestinnän opettajille tehtyyn kyselyyn. Vaikka muutokset aiempiin vastaaviin selvityksiin nähden ovat varsin vähäisiä, verkko-opetuksen hyödyntämisestä näyttää tulleen kiinteä osa opetusta. Lisäksi esiintymispainotteisesta opetuksesta on siirretty asiantuntijan viestintätaitoihin ja

yhteistyön korostamiseen. Yhä useammalla puheviestinnän opettajalla on korkeakoulututkinto ja työsuhteet ovat aiempaa vakituisempia. Huolestuttavaa on kuitenkin se, ettei opettajille edelleenkään ole yhtenäisiä pätevyysvaatimuksia eikä kaikkialla vaadita pedagogista koulutusta. Tehdyn katsauksen mukaan yhä edelleen puheviestinnän opetuksen lähtökohdissa, oppisisällöissä ja opetusmenetelmissä on varsin runsasta kirjoa. Valtakunnalliselle yhteistyölle on tarvetta ja puheviestinnän opetuksen tavoitteita tulisi kirjoittajien mielestä jatkossa kriittisesti tarkastella.

Vuorovaikutuksen tutkimuksen päivillä 18.–19.9.2020 kuultiin kaksi kiinnostavaa ja ajankohtaista keynote-puheenvuoroa. Apulaisprofessori Leena Mikkola (Tampereen yliopisto) esittelee puheenvuorossaan neliportaisen analyysimallin, joka toimii välineenä työyhteisön viestintä- ja vuorovaikutusongelmien sijainnin tunnistamiseen. Yliopistonlehtori Janne Matikainen (Helsingin yliopisto) tarkastelee puheenvuorossaan sosiaalisen identiteetin teoriaa ja sen suhdetta vuorovaikutukseen. Matikainen kiinnittää huomiota erityisesti siihen, kuinka sosiaalisen identiteetin teoriaa on sovellettu internetin tutkimukseen, kuten esimerkiksi vihapuheen tarkasteluun.

Prologos ry:n myöntämän Vuoden vuorovaikutustekko 2020 -kunniamaininnan sai Valtioneuvoston viestintäosaston toteuttama Lasten koronainfo. Tilaisuus järjestettiin 24.4.2020 ja koronatilanteesta olivat kertomassa pääministeri Sanna Marin, opetusministeri Li Andersson sekä tiede- ja kulttuuriministeri Hanna Kosonen. Tapahtuma järjestettiin yhteistyössä HS Lasten uutisten, Apu Juniorin ja Ylen kanssa. Kysymyksiä koronatilanteesta esittivät 7–12-vuotiaat lapset videoyhteyden välityksellä. Puheenvuorossaan Valtioneuvoston viestintäosaston viestintäpäällikkö Heta-Leena Sierilä

korostaa, että lasten äänen pitää kuulua kriisitilanteessa. Lasten koronainfo -tilaisuudella toteutettiin hallituksen viestintästrategiaa, jonka yksi tärkeimmistä tavoitteista on vuorovaikutus hallituksen ja muun yhteiskunnan välillä.

Väitöstilaisuuden lektiöt Prologissa julkaisevat Pasi Hirvonen ja Tuija Leena Viirret. Hirvonen väitteli helmikuussa 2020 Itä-Suomen yliopistossa aiheesta "Positioning dynamics in small groups – A micro-cultural small group study in the context of meeting interaction". Lektiossa tarkastellaan positiointiteorian soveltuvuutta pienryhmätutkimuksen menetelmänä. Viirret väitteli elokuussa 2020 Jyväskylän yliopistossa aiheesta "Dialogism as an Integral Element in Process Drama: Insights into a Drama Teacher's Artistic-Pedagogical Expertise". Lektio käsittelee dialogismia kehollisena, vastavuoroisena ja mielellisenä vuorovaikutuksena draamakasvatuksen konteksteissa.

Tuula-Riitta Välikosken kirja-arvio Leena Mikolan ja Maarit Valon vuonna 2020 toimittamasta kirjasta "Workplace Communication" tuo keskiöön sen, kuinka teos ylipäättään tarjoaa runsaasti tutkittua perusymmärrystä vuorovaikutuksesta. Lisäksi teos rakentaa Välikosken mukaan onnistuneesti ymmärrystä erityisesti siitä, miten vuorovaikutus sekä rakentaa työelämän yhteisöjä mutta myös rakentuu työelämän suhteissa, tiimeissä ja esimerkiksi institutionaalisissa rakenteissa.

Esitämme lämpimät kiitoksemme kaikille Prologiin tekstiehdotuksen tarjonneille sekä tieteellisten artikkeleiden, näkökulma-artikkeleiden, puheenvuorojen, lektioiden ja kirja-arvion kirjoittajille hyvästä yhteistyöstä. Kiitämme myös kaikkia vertaisarvioijia erittäin asiantuntevasta ja pyyteettömästä toiminnasta tieteen hyväksi. Viihtykää Prologin parissa!

*Emma Kostiainen, Sanna Ala-Kortesmaa,
Marja-Leena Hyvärinen, Ira A. Virtanen*

Prologi 2020 toimituskunta